

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

16 janvier 2024

PROJET DE LOI

**portant dispositions
en matière de digitalisation de la justice et
dispositions diverses *Ibis***

Amendements

Voir:

Doc 55 **3728/ (2023/2024)**:
001: *Projet de loi.*

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

16 januari 2024

WETSONTWERP

**houdende bepalingen
inzake digitalisering van justitie en
diverse bepalingen *Ibis***

Amendementen

Zie:

Doc 55 **3728/ (2023/2024)**:
001: *Wetsontwerp.*

N° 1 de Mme **Gabriëls et consorts**Art. 96/1 (*nouveau*)

Dans le Titre 3, chapitre 10, insérer un article 96/1, rédigé comme suit:

“Art. 96/1. Dans le chapitre II de la loi du 28 mai 2002 relative à l’euthanasie, il est inséré un article 3ter, rédigé comme suit:

“Art. 3ter. Le médecin qui remet un avis dans le cadre de l’article 3, § 2, 3° et 7°, de l’article 3, § 3, 1° ou de l’article 4, § 2, alinéa 2, 1°, ne peut être puni pour ce seul fait comme auteur ou participant aux infractions visées à l’article 13/3.””

Nr. 1 van mevrouw **Gabriëls c.s.**Art. 96/1 (*nieuw*)

In titel 3, hoofdstuk 10, een artikel 96/1 invoegen, luidende:

“Art. 96/1. In hoofdstuk II van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie wordt een artikel 3ter ingevoegd, luidende:

“Art. 3ter. De arts die in het kader van artikel 3, § 2, 3°, artikel 3, § 3, 1° en 7° of artikel 4, § 2, tweede lid, 1°, een advies aflevert, kan voor dit feit alleen niet worden bestraft als dader of deelnemer aan de strafbare feiten bedoeld in artikel 13/3.””

Katja Gabriëls (Open Vld)
Khalil Auasti (PS)
Philippe Goffin (MR)
Laurence Hennuy (Ecolo-Groen)
Els Van Hoof (cd&v)
Karin Jiroflée (Vooruit)
Kathleen Pisman (Ecolo-Groen)

N° 2 de Mme **Gabriëls et consorts**

Art. 100/1 (*nouveau*)

Dans le chapitre 10 précité, insérer un article 100/1, rédigé comme suit:

“Art. 100/1. Dans la même loi, il est inséré un chapitre VI/2, intitulé “Dispositions pénales.”

Nr. 2 van mevrouw **Gabriëls c.s.**

Art. 100/1 (*nieuw*)

In het voornoemde hoofdstuk 10, een artikel 100/1 invoegen, luidende:

“Art. 100/1. In dezelfde wet wordt een hoofdstuk VI/2 ingevoegd, luidende “Strafbepalingen.”

Katja Gabriëls (Open Vld)
Khalil Auasti (PS)
Philippe Goffin (MR)
Laurence Hennuy (Ecolo-Groen)
Els Van Hoof (cd&v)
Karin Jiroflée (Vooruit)
Kathleen Pisman (Ecolo-Groen)

N° 3 de Mme **Gabriëls et consorts**Art. 100/2 (*nouveau*)

Dans le chapitre 10 précité, insérer un article 100/2, rédigé comme suit:

“Art. 100/2. Dans le chapitre VI/2, inséré par l’article 100/1, il est inséré un article 13/3, rédigé comme suit:

“Art. 13/3. § 1er. Le médecin qui pratique une euthanasie, lorsque l’une des conditions de base prévues à l’article 3, § 1er, 3e ou 4e tiret ou à l’article 4, § 2, alinéa 1er, 1er à 3e tiret, n’est pas respectée, est puni d’une réclusion de dix ans à quinze ans.

§ 2. Le médecin qui pratique une euthanasie, lorsque l’une ou plusieurs des conditions procédurales prévues à l’article 3, § 2, 3°, et 7°, et § 3, 1°, ou à l’article 4, § 2, alinéa 2, 1°, ne sont pas respectées, est puni d’un emprisonnement de huit jours à trois ans et d’une amende de 26 euros à 1.000 euros, ou d’une de ces peines seulement.

S’il existe des circonstances atténuantes, la peine d’emprisonnement, la peine de travail, la peine de probation autonome et la peine d’amende pourront respectivement être réduites à moins de huit jours, de quarante-cinq heures, de douze mois et de vingt-six euros, sans qu’elles ne puissent être inférieures aux peines de police. Le juge peut également appliquer séparément l’une de ces peines.

§ 3. Les dispositions du livre Ier du Code pénal, notamment le chapitre VII et l’article 85, s’appliquent aux sanctions pénales introduites par le présent article.””

JUSTIFICATION

Alors que la loi sur l’euthanasie a déjà fait l’objet de plusieurs changements législatifs au cours des 20 dernières années, une modification législative urgente est actuellement nécessaire: une modification du cadre pénal de la loi sur l’euthanasie.

Nr. 3 van mevrouw **Gabriëls c.s.**Art. 100/2 (*nieuw*)

In het voornoemde hoofdstuk 10, een artikel 100/2 invoegen, luidende:

“Art. 100/2. In hoofdstuk VI/2, ingevoegd bij artikel 100/1, wordt een artikel 13/3 ingevoegd, luidende:

“Art. 13/3. § 1. De arts die een euthanasie uitvoert, waarbij één van de grondvoorwaarden bepaald in artikel 3, § 1, derde of vierde gedachtestreepje of artikel 4, § 2, eerste lid, 1° tot 3e streepje, niet wordt nageleefd, wordt gestraft met opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar.

§ 2. De arts die een euthanasie uitvoert, waarbij één of meerdere van de procedurele voorwaarden bepaald in artikel 3, § 2, 3° en 7°, en § 3, 1°, of artikel 4, § 2, tweede lid, 1°, niet worden nageleefd, wordt gestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot drie jaar en een geldboete van 26 euro tot 1.000 euro, of één van die straffen alleen.

Indien verzachtende omstandigheden aanwezig zijn, kunnen de gevangenisstraf, de werkstraf, de autonome probatiestraf en de geldboete respectievelijk tot beneden acht dagen, vijfenveertig uren, twaalf maanden en zesentwintig euro worden verminderd, zonder dat zij lager mogen zijn dan politiestrafpen. De rechter kan ook een van die straffen afzonderlijk toepassen.

§ 3. De bepalingen van Boek I van het Strafwetboek, met inbegrip van hoofdstuk VII en artikel 85, zijn van toepassing op de misdrijven bepaald in dit artikel.””

VERANTWOORDING

Waar de euthanasiewet in de voorbije twintig jaar reeds verschillende wijzigingen heeft gekend, is er op dit ogenblik één dringende wetswijziging nodig: een wijziging van de strafrechtelijke omkadering van de euthanasiewet.

En effet, le cadre pénal actuel est inconstitutionnel en raison de l'absence d'un système de sanctions diversifié.

Saisie d'une question préjudicielle concernant l'article 3 de la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, la Cour constitutionnelle, dans son arrêt 134/2022 du 10 octobre 2022, a dit pour droit: "Les mots "et qu'il respecte les conditions et procédures prescrites par la présente loi" figurant dans l'article 3, § 1er, in fine, de la loi du 28 mai 2002 "relative à l'euthanasie", dans sa version applicable avant l'entrée en vigueur de la loi du 28 février 2014 "modifiant la loi du 28 mai 2002 relative à l'euthanasie, en vue d'étendre l'euthanasie aux mineurs", violent les articles 10 et 11 de la Constitution, en ce que cette disposition a pour effet que tout non-respect des conditions et procédures de la loi du 28 mai 2002, par le médecin qui pratique l'euthanasie dans les circonstances visées au paragraphe 1er de cette disposition, peut donner lieu à une seule et même incrimination conformément aux dispositions existantes du Code pénal sur la base desquelles l'euthanasie peut être punie".

Cet arrêt confirme que l'absence de différence de sanction pour la violation d'une condition procédurale par rapport à une condition fondamentale a des conséquences disproportionnées et viole la Constitution.

Suite à cet arrêt, le législateur est désormais tenu de prévoir un système de sanctions diversifiées en distinguant les conséquences de la violation d'une condition fondamentale prévue à l'article 3, § 1er, de la loi relative à l'euthanasie par rapport à la violation d'une condition "autre" prévue par la même loi.

En outre, selon l'auteur du projet, la qualification de l'euthanasie (qui ne remplit pas les conditions de la loi sur l'euthanasie) comme un meurtre, avec la peine de principe correspondante, l'emprisonnement à vie, viole également le principe d'égalité et donc la Constitution. En effet, une interruption de vie effectuée à la demande (délibérée) de la "victime" elle-même est socialement et moralement moins répréhensible qu'une interruption de vie effectuée contre la volonté de la victime (le meurtre "classique"). C'est notamment le cas lorsque l'interruption de la vie est effectuée par compassion pour la "victime" qui le demande explicitement. En assimilant un médecin qui administre une euthanasie, par définition à la demande de la personne concernée, à une personne qui met fin à la vie d'une autre personne contre sa volonté, on traite de la même manière deux catégories essentiellement différentes, sans justification raisonnable.

Het huidige strafrechtelijk kader is immers ongrondwettig door het gebrek aan een gediversifieerd sanctieapparaat.

Naar aanleiding van een prejudiciële vraag over artikel 3 van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie, zegt, het Grondwettelijk Hof in zijn arrest 134/2022 van 10 oktober 2022, voor recht: "De woorden "en hij de in deze wet voorgeschreven voorwaarden en procedures heeft nageleefd" in artikel 3, § 1, in fine, van de wet van 28 mei 2002 "betreffende de euthanasie", in de versie zoals van toepassing vóór de inwerkingtreding van de wet van 28 februari 2014 "tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie, teneinde euthanasie voor minderjarigen mogelijk te maken", schenden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in zoverre die bepaling tot gevolg heeft dat elke miskennis van de voorwaarden en procedures van de wet van 28 mei 2002, door de arts die euthanasie toepast in de in paragraaf 1 van die bepaling bedoelde omstandigheden, aanleiding kan geven tot één en dezelfde strafbaarstelling overeenkomstig de bestaande bepalingen van het Strafwetboek op grond waarvan euthanasie kan worden bestraft."

Dit arrest bevestigt dat het gebrek aan verschil in sanctiëring voor een schending van een procedurele voorwaarde versus een grondvoorwaarde onevenredige gevolgen heeft en in strijd is met de Grondwet.

Ingevolge dit arrest is de wetgever verplicht om een gediversifieerd sanctieapparaat te voorzien met een onderscheid in de gevolgen van een schending van een grondvoorwaarde bedoeld in artikel 3, § 1 van de euthanasiewet versus een schending van een "overige" voorwaarde bedoeld in dezelfde wet.

Volgens de auteur van het ontwerp is ook de kwalificatie van euthanasie (die niet voldoet aan de voorwaarden van de euthanasiewet) als moord, met de bijbehorende principiële strafmaat van levenslange opsluiting, in strijd met het gelijkheidsbeginsel en dus in strijd met de Grondwet. Een levensbeëindiging die gebeurt op het (wilsbekwame) verzoek van het "slachtoffer" zelf, is maatschappelijk en moreel immers minder verwerpelijk dan een levensbeëindiging die tegen de wil van het slachtoffer wordt uitgevoerd (de "klassieke" moord). Dat is met name het geval wanneer men levensbeëindigend handelt uit mededogen met het "slachtoffer", die dat expliciet vraagt. Door een arts die euthanasie toepast, per definitie op verzoek van de betrokkene, gelijk te stellen met een persoon die het leven van een andere persoon beëindigt tegen diens wil, worden twee wezenlijk verschillende categorieën, zonder een redelijke verantwoording, op identiek dezelfde wijze behandeld.

Les amendements du gouvernement prévoient dès lors une gradation dans les sanctions en cas de non-respect de certaines conditions qui sont prévues par la loi euthanasie. Elle prévoit donc des sanctions différenciées en fonction de la condition qui a éventuellement été violée. La loi prévoit différents types de conditions: conditions de base, conditions procédurales et conditions formelles. La violation de ces conditions sera punie de manière différenciée, par des sanctions pénales, disciplinaires ou civiles.

Le premier amendement précise tout d'abord que le médecin ou le psychologue qui remet un avis en vertu de l'article 3, § 2, 3° ou 7°, de l'article 3, § 3, 1° ou de l'article 4, § 2, deuxième alinéa, 1° de la loi sur l'euthanasie ne peut être puni en tant qu'auteur ou participant des infractions définies à l'article 13/3. On crée ainsi une cause de justification pour le médecin-conseil par analogie avec ce qui est déjà prévu à l'article 3*bis* de la présente loi pour le pharmacien qui délivre une substance euthanasiant sur prescription d'un médecin qui mentionne explicitement qu'il s'agit conformément à la loi relative à l'euthanasie. En prévoyant que le médecin-conseil ne peut être puni en tant qu'auteur ou participant du médecin exécutant pour l'infraction spécifique prévue à l'article 13/3, la responsabilité de vérifier que l'avis répond aux exigences légales est placée sur le médecin exécutant, sans exclure la possibilité que le médecin-conseil puisse être puni pour des infractions qu'il a commises de manière indépendante à l'occasion de l'avis comme, par exemple, les faux en écriture ou la violation du secret professionnel.

Les deux amendements suivants, introduisant les articles 100/1 et 100/2 dans le projet, concernent ensuite les sanctions pénales, qui sont inscrites dans un nouveau chapitre V/2, contenant l'article 13/3.

Il convient de préciser que le fait de mettre intentionnellement fin à la vie sans la demande volontaire, réfléchie et répétée de la victime reste punissable selon les qualifications de droit commun du Code pénal. En effet, l'homicide commis avec intention de donner la mort est toujours punissable conformément aux articles 393 à 397 du Code pénal, qui contiennent la description de l'infraction de meurtre et de ses différentes circonstances aggravantes.

L'article 13/3, § 1er en projet rend punissable le médecin qui pratique une euthanasie, lorsque l'une des conditions de base prévues à l'article 3, § 1er, 3° ou 4° tiret ou à l'article 4, § 2, alinéa 1er, n'est pas respectée.

De regering amendementen voorzien derhalve in een gradatie van sancties in geval van niet-naleving van bepaalde voorwaarden voorzien door de euthanasiewet. Zo wordt voorzien in gedifferentieerde sancties naargelang de voorwaarde die eventueel overtreden is. De wet bevat verschillende soorten voorwaarden: grondvoorwaarden, procedurele voorwaarden en vormvoorwaarden. De overtreding van die voorwaarden zal op een gedifferentieerde manier bestraft worden, met strafrechtelijke dan wel tuchtrechtelijke of burgerrechtelijke sancties.

Het eerste amendement bepaalt dat de arts of de psycholoog die in het kader van artikel 3, § 2, 3° of 7°, artikel 3, § 3, 1° of artikel 4, § 2, tweede lid, 1°, van de euthanasiewet een advies aflevert niet als dader of deelnemer kan worden gestraft voor de misdrijven omschreven in artikel 13/3. Op die manier wordt een rechtvaardigingsgrond gecreëerd voor de adviserende arts naar analogie met wat reeds is bepaald in artikel 3*bis* van deze wet voor de apotheker die een euthanaticum aflevert op voorschrift van een arts die expliciet vermeldt te handelen in overeenstemming met de euthanasiewet. Door te bepalen dat de adviserende arts niet kan worden gestraft als dader of deelnemer van de uitvoerende arts voor het specifieke misdrijf van artikel 13/3, wordt de verantwoordelijkheid voor het nakijken of het advies aan de wettelijke vereisten voldoet bij de uitvoerende arts gelegd, zonder dat is uitgesloten dat de adviserende arts kan worden bestraft voor misdrijven die hij zelfstandig heeft gepleegd naar aanleiding van het advies zoals bijvoorbeeld valsheid in geschriften of schending van het beroepsgeheim.

De twee volgende amendementen, tot invoering van de artikelen 100/1 en 100/2 in het ontwerp betreffen dan de strafrechtelijke sancties, die worden ingeschreven in een nieuw hoofdstuk V/2, dat een artikel 13/3 bevat.

Er moet gepreciseerd worden dat de opzettelijke levensbeëindiging zonder het vrijwillig, overwogen en herhaald verzoek van het slachtoffer, strafbaar blijft onder de gemeenschappelijke kwalificaties van het Strafwetboek. Het doden van een persoon met het oogmerk deze te doden is immers steeds strafbaar overeenkomstig de artikelen 393 t.e.m. 397 van het Strafwetboek, die de omschrijving van het misdrijf doodslag en de verschillende verzwarende omstandigheden daarbij bevatten.

Artikel 13/3, § 1 in ontwerp stelt strafbaar de arts die die een euthanasie uitvoert, waarbij één van de grondvoorwaarden bepaald in artikel 3, § 1, derde of vierde gedachtestreepje of artikel 4, § 2, eerste lid, niet wordt nageleefd.

Le champ d'application de cette disposition est explicitement limité aux médecins. Cela semble évident, puisque les articles 3, § 1 et 4, § 2, alinéa 1er font référence au "médecin qui pratique une euthanasie", mais la disposition en projet se réfère explicitement aux conditions qui y sont citées, ce qui pourrait être interprété comme se référant aux conditions citées dans les tirets de ces dispositions. Afin d'éviter toute discussion sur la question de savoir si cela inclut ou non la condition que l'auteur soit un médecin, il est préférable d'inclure cette exigence dans la nouvelle incrimination. De cette manière, il est clair qu'une personne qui n'est pas médecin mais qui répond à une demande volontaire, réfléchie et répétée de la victime reste couverte par les dispositions de droit commun relatives au meurtre et à ses différentes formes aggravées.

L'incrimination visée au paragraphe 1er vise la violation des conditions visées à l'article 3, § 1, troisième et quatrième tirets et à l'article 4, § 2, premier alinéa, de la loi relative à l'euthanasie. Si ces conditions ne sont pas respectées, la sanction est une peine d'emprisonnement de dix à quinze ans. Les conditions visées concernent les conditions de base de l'euthanasie et sont les suivantes:

(1) Le patient se trouve dans une situation médicale sans issue et fait état d'une souffrance physique ou psychique constante et insupportable qui ne peut être apaisée et qui résulte d'une affection accidentelle ou pathologique grave et incurable (lorsqu'il s'agit d'un majeur ou d'un mineur émancipé) (article 3, § 1er, troisième tiret);

(2) Le patient se trouve dans une situation médicale sans issue de souffrance physique constante et insupportable qui ne peut être apaisée et qui entraîne le décès à brève échéance, et qui résulte d'une affection accidentelle ou pathologique grave et incurable (lorsqu'il s'agit d'un mineur doté de la capacité de discernement) (article 3, § 1er, quatrième tiret);

(3) Le médecin s'est assuré que le patient est atteint d'une affection accidentelle ou pathologique grave et incurable, est inconscient et que cette situation est irréversible selon l'état actuel de la science (article 4, § 1er, premier alinéa).

L'incrimination fait explicitement référence à l'article 3, § 1er, troisième et quatrième tirets, et non aux deux premiers tirets. En effet, ces derniers traitent de l'exigence de consentement du patient et, comme précisé ci-dessus, le fait de mettre intentionnellement fin à la vie sans respecter l'exigence de consentement sera punissable en vertu des qualifications de

Het toepassingsgebied van deze bepaling wordt uitdrukkelijk beperkt tot artsen. Dit lijkt voor de hand te liggen, aangezien de artikelen 3, § 1 en 4, § 2, eerste lid, verwijzen naar "de arts die euthanasie toepast", maar de ontworpen bepaling verwijst uitdrukkelijk naar de daarin aangehaalde voorwaarden, wat zou kunnen worden opgevat als een verwijzing naar de voorwaarden aangehaald onder de gedachtestreepjes in deze bepalingen. Om elke discussie uit te sluiten of dit al dan niet ook de voorwaarde omvat dat de dader een arts is, kan deze vereiste best in de nieuwe strafbaarstelling worden opgenomen. Zo is het duidelijk dat een persoon die geen arts is, maar uit mededogen ingaat op een uitdrukkelijk en ernstig wilsbekwaam verzoek van het slachtoffer nog steeds onder de gemeenrechtelijke bepalingen inzake doodslag en zijn verschillende verzwaarde vormen valt.

De strafbaarstelling bedoeld in paragraaf 1 beoogt de schending van de voorwaarden bedoeld in artikel 3, § 1, derde en vierde streepje en artikel 4, § 2, eerste lid van de euthanasiewet. Wanneer deze voorwaarden niet worden nageleefd, is de straf een opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar. De bedoelde voorwaarden betreffen de grondvoorwaarden voor euthanasie en zijn de volgende:

(1) De patiënt bevindt zich in een medisch uitzichtloze toestand van aanhoudend en ondraaglijk fysiek of psychisch lijden dat niet kan worden gelenigd, en dat het gevolg is van een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening (wanneer het gaat om een meerderjarige of een ontvoogde minderjarige) (artikel 3, § 1, derde streepje);

(2) De patiënt bevindt zich in een medisch uitzichtloze toestand van aanhoudend en ondraaglijk fysiek lijden dat niet kan worden gelenigd en dat binnen afzienbare termijn het overlijden tot gevolg heeft, en dat het gevolg is van een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening (wanneer het gaat om een minderjarige patiënt die wilsbekwaam is) (artikel 3, § 1, vierde streepje);

(3) De arts heeft er zich van verzekerd dat de patiënt aan een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening lijdt, hij niet meer bij bewustzijn is en deze toestand volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar is (artikel 4, § 1, eerste lid).

De strafbepaling verwijst uitdrukkelijk naar artikel 3, § 1, derde en vierde streepje, en niet naar de eerste twee streepjes. Deze behandelen immers de toestemmingsvereiste van de patiënt, en zoals hoger al werd verduidelijkt, zal de opzettelijke levensbeëindiging zonder dat aan de toestemmingsvereiste is voldaan, strafbaar zijn onder de gemeenrechtelijke

droit commun du Code pénal. La présente nouvelle incrimination ne s'appliquera donc que dans la mesure où l'exigence de consentement prévue à l'article 3, paragraphe 1er, premier et deuxième tirets, est remplie.

Compte tenu de la gravité de ces conditions de base, le champ d'application de cette incrimination est explicitement limité au non-respect d'une seule de ces conditions. Si deux conditions ne sont pas remplies, il convient de se référer aux règles de droit commun en matière d'empoisonnement/assassinat.

Enfin, en ce qui concerne la détermination de la peine, nous optons pour une réclusion de dix ans à quinze ans. Le fait que l'exigence de consentement ait été respectée est un élément atténuant important qui devrait peser suffisamment lourd dans la détermination de la peine in abstracto par rapport au fait de mettre intentionnellement fin à la vie contre la volonté de la victime. Dans le même temps, la peine conserve un effet dissuasif important car il s'agit toujours d'une sanction pénale sévère. Et contrairement au crime de meurtre ou d'empoisonnement, cette peine plus faible rend cette infraction correctionnalisable, ce qui permet aux juridictions d'instruction d'admettre des circonstances atténuantes et de renvoyer l'affaire devant le tribunal correctionnel plutôt que devant la cour d'assises. En cas de circonstances atténuantes, l'article 80 du Code pénal prévoit que la réclusion de dix ans à quinze ans sera remplacée par la réclusion de cinq ans à dix ans ou par un emprisonnement de six mois au moins et de dix ans au plus. En outre, cette peine permet au tribunal correctionnel d'accorder une suspension (en plus du sursis, une possibilité également offerte à la cour d'assises si toutes les conditions sont remplies).

L'article 13/3, paragraphe 2, en projet contient une deuxième incrimination, et incrimine le médecin qui pratique une euthanasie, lorsque l'une ou plusieurs des conditions procédurales prévues à l'article 3, § 2, 3° et 7° et § 3, 1°, ou à l'article 4, § 2, alinéa 2, 1°, ne sont pas respectées

Il ressort de l'arrêt de la Cour constitutionnelle du 20 octobre 2022 qu'une distinction doit être introduite entre le non-respect d'une condition de procédure et le non-respect d'une condition de base. L'arrêt de la Cour constitutionnelle laisse une grande marge de manœuvre au législateur pour déterminer les conditions dont le non-respect doit être sanctionné pénalement et celles qui peuvent être traitées de manière purement disciplinaire. Les dispositions en question contiennent des conditions très diverses, allant des conditions de base (telles que s'assurer de la persistance des souffrances physiques ou psychiques du patient, et de la

kwalificaties van het Strafwetboek. De huidige nieuwe strafbepaling zal dus slechts van toepassing zijn voor zover aan de toestemmingsvereiste voorzien door artikel 3, § 1, eerste en tweede streepje, is voldaan.

Gezien de ernst van deze grondvoorwaarden, is het toepassingsgebied van deze strafbepaling uitdrukkelijk beperkt tot de niet-naleving van één van de voorwaarden. Indien twee voorwaarden niet zouden zijn voldaan, dient men terug te vallen op de gemeenrechtelijke regels inzake vergiftiging/moord.

Wat de strafmaat betreft tenslotte, wordt geopteerd voor een opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar. Het feit dat aan de toestemmingsvereiste voldaan is, is een belangrijk verzachtend element dat voldoende zwaar moet doorwegen in de strafmaat in abstracto in vergelijking met levensbeëindiging tegen de wil van het slachtoffer. Tegelijkertijd behoudt de strafmaat een belangrijk afschrikkend effect, omdat het nog steeds om een zware strafrechtelijke sanctie gaat. En in tegenstelling tot het misdrijf moord of vergiftiging, is dit strafbaar feit door deze lagere strafmaat wel correctionaliseerbaar, waardoor verzachtende omstandigheden door de onderzoeksgerechten kunnen worden aangenomen en een verwijzing naar de correctionele rechter in plaats van het Hof van assisen mogelijk is. Bij aannahme van verzachtende omstandigheden wordt op basis van artikel 80 van het Strafwetboek de opsluiting van tien jaar tot vijftien jaar vervangen door opsluiting van vijf jaar tot tien jaar of door gevangenisstraf van ten minste zes maanden en van ten hoogste tien jaar. Tevens kan de strafrechter met deze strafmaat een opschorting van de straf geven (naast een straf met uitstel, een mogelijkheid die ook het hof van assisen heeft voor zover alle voorwaarden daartoe zijn voldaan).

Artikel 13/3, § 2 in ontwerp bevat een tweede strafbepaling en stelt strafbaar de arts die een euthanasie uitvoert waarbij één of meerdere van de voorwaarden onder artikel 3, § 2, 3° en 7°, en § 3, 1°, of artikel 4, § 2, tweede lid, 1°, niet worden nageleefd.

Uit het arrest van het Grondwettelijk Hof van 20 oktober 2022 volgt dat er een onderscheid moet worden ingevoerd tussen de schending van een procedurele voorwaarde versus de schending van een grondvoorwaarde. Het arrest van het Grondwettelijk Hof laat veel ruimte aan de wetgever om te bepalen van welke voorwaarden de niet-naleving strafrechtelijk moet worden gesanctioneerd en welke louter tuchtrechtelijk kunnen worden behandeld. De genoemde bepalingen bevatten zeer diverse voorwaarden, gaande van grondvoorwaarden (zoals het zich verzekeren van het aanhoudend fysiek of psychisch lijden van de patiënt en het duurzaam karakter van

permanence de sa demande) aux conditions de procédure (telles que le fait de s'entretenir de la demande du patient avec l'équipe soignante), en passant par les conditions formelles, qui sont principalement conçues pour permettre un contrôle a posteriori des circonstances concrètes dans lesquelles l'euthanasie a été pratiquée (telles que la consignation par écrit de la demande du patient).

L'article 13/3, § 2, concerne le non-respect des conditions procédurales suivantes:

(1) consulter un autre médecin quant au caractère grave et incurable de l'affection, en précisant les raisons de la consultation. Le médecin consulté prend connaissance du dossier médical, examine le patient et s'assure du caractère constant, insupportable et inapaisable de la souffrance physique ou psychique. Il rédige un rapport concernant ses constatations. Le médecin consulté doit être indépendant, tant à l'égard du patient qu'à l'égard du médecin traitant et être compétent quant à la pathologie concernée. Le médecin traitant informe le patient concernant les résultats de cette consultation; (art. 3, § 2, 3°);

(2) lorsque le patient est mineur non émancipé, consulter un pédopsychiatre ou un psychologue, en précisant les raisons de cette consultation. Le spécialiste consulté prend connaissance du dossier médical, examine le patient, s'assure de la capacité de discernement du mineur, et l'atteste par écrit. (art. 3, § 2, 7°);

(3) Si le médecin est d'avis que le décès du patient majeur ou mineur émancipé n'interviendra manifestement pas à brève échéance, il doit, en outre consulter un deuxième médecin, psychiatre ou spécialiste de la pathologie concernée, en précisant les raisons de la consultation. Le médecin consulté prend connaissance du dossier médical, examine le patient, s'assure du caractère constant, insupportable et inapaisable de la souffrance physique ou psychique et du caractère volontaire, réfléchi et répété de la demande. Il rédige un rapport concernant ses constatations. Le médecin consulté doit être indépendant tant à l'égard du patient qu'à l'égard du médecin traitant et du premier médecin consulté. Le médecin traitant informe le patient concernant les résultats de cette consultation (art. 3, § 3, 1°);

(4) consulter un autre médecin quant à l'irréversibilité de la situation médicale du patient, en l'informant des raisons de cette consultation. Le médecin consulté prend connaissance

zijn verzoek) tot procedurele voorwaarden (zoals het verzoek van de patiënt bespreken met het verplegend team), en formelijke voorwaarden, die in de eerste plaats zijn bedoeld om de controle a posteriori mogelijk te maken van de concrete omstandigheden waarin de euthanasie werd toegepast (zoals het op schrift stellen van het verzoek van de patiënt).

Artikel 13/3, § 2, betreft de niet-naleving van de volgende procedurele voorwaarden:

(1) een andere arts raadplegen over de ernstige en ongeneeslijke aard van de aandoening en hem op de hoogte brengen van de redenen voor deze raadpleging. De geraadpleegde arts neemt inzage van het medisch dossier, onderzoekt de patiënt en moet zich vergewissen van het aanhoudend en ondraaglijk fysiek of psychisch lijden dat niet gelenigd kan worden. Hij stelt een verslag op van zijn bevindingen. De geraadpleegde arts moet onafhankelijk zijn ten opzichte van zowel de patiënt als de behandelende arts en bevoegd om over de aandoening in kwestie te oordelen. De behandelende arts brengt de patiënt op de hoogte van de resultaten van deze raadpleging; (art. 3, § 2, 3°);

(2) indien de patiënt een niet-ontvoogde minderjarige is, bovendien een kinder- en jeugdpsychiater of een psycholoog raadplegen en hem op de hoogte brengen van de redenen voor deze raadpleging. De geraadpleegde specialist neemt kennis van het medisch dossier, onderzoekt de patiënt, vergewist zich van de oordeelsbekwaamheid van de minderjarige en attesteert dit schriftelijk. (art. 3, § 2, 7°);

(3) Indien de arts van oordeel is dat de meerderjarige of ontvoogde minderjarige patiënt kennelijk niet binnen afzienbare tijd zal overlijden, moet hij bovendien een tweede arts raadplegen, die psychiater is of specialist in de aandoening in kwestie, en hem op de hoogte brengen van de redenen voor deze raadpleging. De geraadpleegde arts neemt inzage van het medisch dossier, onderzoekt de patiënt en moet zich vergewissen van het aanhoudend en ondraaglijk fysiek of psychisch lijden dat niet gelenigd kan worden, en van het vrijwillig, overwogen en herhaald karakter van het verzoek. Hij stelt een verslag op van zijn bevindingen. De geraadpleegde arts moet onafhankelijk zijn ten opzichte van zowel de patiënt als de behandelende arts en de eerste geraadpleegde arts. De behandelende arts brengt de patiënt op de hoogte van de resultaten van deze raadpleging (art. 3, § 3, 1°);

(4) een andere arts raadplegen over de onomkeerbaarheid van de medische toestand van de patiënt en hem op de hoogte brengen van de redenen voor deze raadpleging. De

du dossier médical et examine le patient. Il rédige un rapport de ses constatations. Si une personne de confiance est désignée dans la déclaration de volonté, le médecin traitant met cette personne de confiance au courant des résultats de cette consultation. Le médecin consulté doit être indépendant à l'égard du patient ainsi qu'à l'égard du médecin traitant et être compétent quant à la pathologie concernée (art. 4, § 2, alinéa 2, 1°).

En termes de peine, un emprisonnement de huit jours à trois ans et d'une amende de 26 euros à 1.000 euros, ou d'une de ces peines seulement sont prévues. La fourchette des peines est donc suffisamment large pour laisser au juge une certaine marge de manœuvre dans l'application de la peine en fonction de la condition non respectée. Comme le prévoit légalement le projet de loi introduisant le livre I du Code pénal, adopté en commission Justice en première lecture le 18 décembre 2023, le droit pénal ne doit pas être synonyme de représailles. En d'autres termes, lors du choix de la peine et de la détermination de son taux, il convient de poursuivre les objectifs suivants: (1) exprimer la désapprobation de la société à l'égard de la violation de la loi pénale; (2) promouvoir la restauration de l'équilibre social et la réparation du dommage causé par l'infraction; (3) favoriser la réhabilitation et l'insertion sociale de l'auteur; et (4) protéger la société. Ces objectifs de la peine ont été inscrits à l'article 27 du nouveau livre I du Code pénal.

Dans les limites fixées par la loi, le juge doit rechercher une juste proportionnalité entre l'infraction et la peine. Avant de prononcer une peine, le juge doit prendre en compte ces objectifs mais aussi les effets secondaires indésirables de la peine pour les personnes directement concernées, leur entourage et la société. La peine d'emprisonnement constitue l'ultime recours et elle ne peut être prononcée que lorsque les objectifs de la peine ne peuvent pas être atteints par une des autres peines ou mesures prévues par la loi (article 27 du nouveau livre I du Code pénal).

Ces objectifs de la peine s'appliquent également aux sanctions prévues en cas de non-respect des conditions procédurales précitées de la loi sur l'euthanasie.

geraadpleegde arts neemt inzage van het medisch dossier en onderzoekt de patiënt. Hij stelt een verslag op van zijn bevindingen. Indien in de wilsverklaring een vertrouwenspersoon wordt aangewezen brengt de behandelende arts deze vertrouwenspersoon op de hoogte van de resultaten van deze raadpleging. De geraadpleegde arts moet onafhankelijk zijn ten opzichte van zowel de patiënt als de behandelende arts en bevoegd om over de aandoening in kwestie te oordelen (art. 4, § 2; tweede lid, 1°).

Wat de strafmaat betreft, wordt een gevangenisstraf van acht dagen tot drie jaar en een geldboete van 26 euro tot 1.000 euro, of één van die straffen alleen voorzien. Zo is de strafmaat voldoende breed om de feitenrechter voldoende manoeuvreerruimte te geven voor het opleggen van de straf in functie van de voorwaarde die niet is nageleefd. Zoals in het ontwerp van wet tot invoering van boek I van het Strafwetboek, aangenomen in Commissie Justitie in eerste lezing op 18 december 2023, wettelijk werd verankerd, mag strafrecht immers geen synoniem zijn voor vergelding. Dit betekent met andere woorden dat bij de keuze van de straf en de bepaling van de strafmaat de volgende doelen moeten worden nagestreefd: (1) het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet; (2) het bevorderen van het herstel van het sociaal evenwicht en van het herstel van de door het misdrijf berokkende schade; (3) het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader; en (4) het beschermen van de maatschappij. Deze doelstellingen van de straf werden in artikel 27 van het nieuwe boek I van het Strafwetboek ingeschreven.

Binnen de grenzen van de wet moet de rechter naar een rechtvaardige proportionaliteit tussen het misdrijf en de straf zoeken. Alvorens een straf uit te spreken, moet de rechter deze doelstellingen in overweging nemen, maar ook de ongewenste neveneffecten van de straf ten aanzien van de rechtstreeks betrokken personen, hun omgeving en de samenleving. De gevangenisstraf is de laatst te overwegen straf, die slechts kan worden uitgesproken wanneer de strafdoelen niet kunnen worden bereikt met een van de andere straffen of maatregelen waarin de wet voorziet (artikel 27 van het nieuwe boek I van het Strafwetboek).

Deze doelstellingen van de straf gelden ook voor de straffen die voorzien zijn voor het niet-naleven van de hoger vernoemde procedurele voorwaarden van de euthanasiewet.

C'est également dans cette optique que la loi inscrit explicitement la manière dont les peines peuvent être réduites si le juge estime qu'il existe des circonstances atténuantes.

De plus, contrairement à l'incrimination prévue au paragraphe précédent, le champ d'application n'est pas expressément limité au non-respect d'une des conditions, mais l'incrimination s'applique également lorsque plusieurs conditions n'ont pas été respectées.

Les autres conditions de la loi sur l'euthanasie concernent à la fois les conditions procédurales et les conditions formelles. Le médecin qui pratique une euthanasie, lorsque l'une ou plusieurs de ces conditions ne sont pas respectées, ne fera pas l'objet de poursuites pénales. Toutefois, le non-respect de ces conditions peut faire l'objet de procédures disciplinaires ou civiles.

En distinguant les conditions de base, les conditions procédurales et les conditions formelles, le présent projet de loi prévoit un mécanisme de sanction diversifié et proportionnel, comme l'a demandé la Cour constitutionnelle.

Het is ook met deze doelstellingen voor ogen dat uitdrukkelijk in de wet wordt ingeschreven op welke manier de straffen kunnen verminderd worden indien de rechter meent dat er verzachtende omstandigheden aanwezig zijn.

Bovendien is in tegenstelling tot de strafbaarstelling voorzien in de vorige paragraaf, het toepassingsgebied hier niet uitdrukkelijk beperkt tot de niet-naleving van één van de voorwaarden, maar is de strafbaarstelling ook van toepassing wanneer aan meerdere voorwaarden niet voldaan is.

De overige voorwaarden in de euthanasiewet betreffen zowel procedurele als vormelijke voorwaarden. De arts die een euthanasie uitvoert waarbij één of meerdere van deze voorwaarden niet worden nageleefd, zal echter niet strafrechtelijk vervolgd worden. De niet-naleving van deze voorwaarden kan eventueel wel tuchtrechtelijk of burgerrechtelijk behandeld worden.

Door het onderscheid te maken tussen de grondvoorwaarden, de procedurele voorwaarden en de vormelijke voorwaarden wordt door huidig wetsontwerp een gediversifieerd en proportioneel sanctiemechanisme ingesteld, dat werd gevraagd door het Grondwettelijk Hof.

Katja Gabriëls (Open Vld)
Khalil Auasti (PS)
Philippe Goffin (MR)
Laurence Hennuy (Ecolo-Groen)
Els Van Hoof (cd&v)
Karin Jiroflée (Vooruit)
Kathleen Pisman (Ecolo-Groen)